

2

3

Obr. 2. *Opava, dominikánský klášter. Adaptace torza konventních budov pro potřeby Domu umění podle návrhu L. Plavce.*

Obr. 3. *Opava, dominikánský klášter. Úpravy interiéru podle návrhu L. Plavce.*

S časovým odstupem lze jen konstatovat, že celoživotní úsilí a osobní nasazení architekta Leopolda Plavce a jeho generačních druhů o záchranu a památkovou obnovu historických objektů si zaslouží nejen obdiv a úctu, ale také odborný zájem a podrobnou dokumentaci potřebnou pro sebereflexi oboru památkové péče a jeho historie.

Danuše KOUŘILOVÁ; Miloš MATĚJ; Michal ZEŽULA

Kaple sv. Víta v Sinutci jako příklad barokní rustikalizované centralizující tendence řešení interiéru

Centralizující řešení drobných solitérních sakrálních staveb období raného baroka až do období přelomu 17.–18. století jsou ve středoevropské katolické oblasti na rozdíl od Itálie poměrně početně zastoupena a nalezneme je i na teritoriu severozápadních Čech. Jde o kaple s ojediněle kruhovými (např. kaple nad Petrohradem z roku 1656), resp. oválnými, častěji však s polygonálním půdorysem (kaple Narození sv. Jana Křtitele poblíž Kamýku z roku 1660, kaple Nejsvětější Trojice na Horce nad Chlumcem u Ústí nad Labem s vnějškově symbolickým trojbokým, interiérově šesti-bokým půdorysem z roku 1691). Zajímavým a dosud málo známým příkladem jiné formy centralizující tendence interiéru vnějškově longitudinální dispozice je barokní kaple sv. Víta v Sinutci v severním cípu Lounska.

Tato kaple stojí dnes osamoceně na severním okraji drobné obce Sinutec na nevýrazné terase mírně svažitého terénu nad lokální komunikací Sinutec–Kozly. Od této komunikace odbočuje do svahu přístupová pěšina procházející mezi areálem kaple a mohutnou lípou malolistou a pokračující dále vzhůru k bývalé záračné studánce nalézající se cca o 150 m výše ve svahu. Zejména v pohledech od jihu a východu se areál kaple uplatňuje jako lokální krajinná dominanta s částečným uplatněním táhlého hřebene Dlouhého vrchu v pozadí. Kaple je orientovaná k východu a je exteriérově dispo-novaná na půdorysu obdélníka s nepravidelně trojbo-kým závěrem. Její areál je tvořen vlastní kaplí a přibliž-ně čtvercovým předstupujícím, nízkou zdí z opukového zdiva ohrazeným dvorkem před hlavním průčelím s vý-razným zvýšením pro vstupní portál v ose. Hlavní, zá-padní průčelí je zdůrazněno završením štítem a jeho ji-hozápadní nároží je zesíleno masivním opěrákem. Hřebenu střechy orientovanému ve směru západ-východ dominuje dnes rekonstruovaný polygonální sanktusník.¹

Kaple je postavena ze smíšeného zdiva (převážně opukového s cihelnými dozdívkami). Pohledově domi-nantní je hlavní průčelí lemované lizénovým rámem, v jehož střední ose se nalézá vstup, který po stranách rámuji pilastry s toskánskými hlavicemi nesoucími kladí s triglyfem a trojúhelný štít. Vlevo i vpravo od portálu jsou dvě protáhlé, v půdorysu půlelptické ni-ky. Štítový nástavec průčelí kaple odděluje výrazně profilovaná průběžná římsa. Jeho střed, rámovaný po-stranními pilastry nesoucími kladí a trojúhelný štít, prolamuje sdružené obdélné okno s kamenným ostě-ním o dvou osách. Trojúhelný štít je lemován výrazně profilovanou obvodovou římsou a jeho vnitřní plocha je uprostřed zvýrazněna plastickým, v omítce vytaže-ným ozdobným oválem. Součástí štítového nástavce

jsou postranní volutová křídla, voluty byly zřejmě zdů-razněny plastickým páskem po obvodu (dnes v nepa-trných torzech). V postranních nárožích štítu byly pů-vodně osazeny kamenné dekorativní koule, z nichž se dochoval jen fragment projmuté patky. Obě boční prů-čelí, rovněž lemovaná lizénovými rámy, prolamuje na každé straně jedno okno s půlkruhovým záklenkem a jednoduchou profilovanou šambránou po obvodu. Nepravidelně trojboký závěr je kromě lemování lizéno-vými rámy hladký, bez dalšího členění. Výrazná je pro-filace hlavní římsy vyskládaná z opukových desek a cihlových tvarovek. Střecha je sedlová s trojbokým závěrem.

Exteriérové omítky jsou dochovány jen částečně, ze značné části jsou ještě původní, barokní, doplněné novějšími především v partii hlavního západního prů-čelí. Zejména na severním, západním a jižním průčelí kaple jsou zachována rozsáhlejší souvrství vápenných nátěrů, nejmladší okrové, starší bílé, nejstarší je zřej-mě červeně pigmentovaný vápenný nátěr kombinova-ný s bílým nátěrem tektonických prvků.

Sanktusník je osmiboký s polygonální lucernou, zavr-šený je bání pobitou hnědě natřeným pozinkovaným plechem, makovicí a křížem. Krytina i sanktusník jsou po rekonstrukci provedené v letech 2012–2013.

Opěrák u jihozápadního nároží byl dobudován zřejmě ze statických důvodů někdy před polovinou 18. století, souběžně byla dobudována obvodová zeď nádvoří ob-délného půdorysu před kaplí se vstupním portálem, který lze dle splávkového přechodu páska lemujícího uši v opukovém ostění vstupu datovat do výše uvede-ného období. Funkce této obvodové zdi je nejasná. Za-mýšlenou roli hřbitova lze u poutní kaple vyloučit, jako nejpravděpodobnější hypotéza se jeví předpoklad, že s ohledem na množství poutníků, kteří se do kaple ne-mohli vejít a stáli před vstupem, byl vytvořen ohrazený prostor, který bránil přístupu drůbeže a dobytka do sakrálního obvodu.

Z hlediska vnitřní dispozice je charakteristickým ry-sem půdorysného řešení kaple rozdílnost pohledové-ho působení exteriéru a interiéru; jestliže exteriérově představuje nepravidelně trojboce uzavřený obdélný prostor, pak interiérově jde o centralizující přibližně čtvercový prostor s okosenými nárožními.

Ve zděném omítaném ostění vstupu jsou zachovány relikty kovaných závěsů pro nedochované dveře, při pravé vnitřní hraně špalety je ve zdivu patrná prohlu-beň pro osazení klopenky (nedochována). Podlaha z pálených čtvercových dlaždic je dochována pouze tor-zálně ve střední části. Vnitřní, půdorysně téměř čtver-

■ Poznámky

1 Desítky let chátrajícího objektu kaple se před několika lety ujalo občanské sdružení Spolek pro záchranu kaple sv. Víta v Sinutci, které provádí postupné kroky k jeho zá-chrane.

1

2

cový prostor má okosená nároží zdůrazněná v plné šíři masivními, lehce přesazenými pilastry nesoucími jednoduše profilovanou přímou římsu. V osách jsou procleněny půleliptickými nikami s horizontálním páskem. Proti vstupu se nachází v téměř plné výši zdi vysoká nehluboká nika se záklenkem tvaru plného oblouku (pro oltářní retábl). V její dolní části jsou nepatrné amorfní zbytky hmoty zděné menzy a jejího obvodového stupně; menza svou boční profilací zabíhala, jak prozrazují reliktů otisku profilace, mimo šíři niky do bočních partií zdi. Pod východním rohem okenní špalety jižního okna je v náteru patrný obdélný otisk zřejmě jednoduché bedněné kazatelny (doložené v inventáři kaple roku 1836 a 1851), která se však nedochovala. V západní části severní a jižní zdi jsou ve zdivu zachovány ve stejné výši cca 2,5 m od podlahy nepravidelné otvory po konstrukci dodatečně vestavěné dřevěné kruchty rovněž doložené ve výše zmíněných inventářích, která zakrývala horní část pilastrů. O něco výše jsou v západní i východní části na stěnách patrné dvojice barokních kovaných skob s roztepávanými zakončeními, na nichž spočívaly ve výše uvedených inventářích doložené „oválné“ obrazy evangelistů. Ve výši paty záklenku oltářní niky obíhala v poslední podobě celý interiér průběžná římsa s fabionem. Stropní podhled (nezachovaný) byl v posledním řešení omítaný plochý na rákosový rošt nad fabionovou římsou; v horní části okosených nároží nad pilastry jsou však v náterech patrné stopy od okrajů říms pilastrů vyběhající zakřivených rytých linií naznačujících možnost původního řešení falešnou klenbou na bedněnou konstrukci. Stěny jsou opatřeny torzálními souvrstvími vápených nátěrů; nejmladší je sytý okrový, pod ním další, vnitřky nik nesou nejmladší nátěrovou vrstvu sytý

tmavočervenou, pod touto vrstvou se nacházejí starší vrstvy (bílá, červená) s reliktů primitivní ornamentální výmalby. S ohledem na nedochovanost podhledu i konstrukce stropu je průhled do konstrukce krovu (dnes rekonstruovaná ležatá stolice s námětky, patními sloupky a ondřejskými kříži zajišťujícími podélné zavětrování) volný.

Okolnosti vzniku kaple, spojené od 17. století s poutní tradicí odvozenou od léčivých účinků vody z nedaleké studánky, vyvěrající ve svahu nad kaplí a příznivé na oči a nemoci dobytka, jsou nejasné. Již nejstarší dochovaný pramen z počátku 19. století konstatuje, že vznik kaple je zahalen tajemstvím, ale že dle ústní tradice je kladen k roku 1689, kdy se obec rozhodla postavit kapli sv. Víta.² Kaple musela být dokončena bezprostředně po roce 1700, neboť v letech 1702–1704 do ní vyhotovil oltář a další mobiliář bílinský sochař Ignác Vilém Pantzner.³ Dle vzpomínek místní pamětnice oltářní retábl obsahoval větší oltářní obraz, který se ale nedochoval. Ten byl nepochybně obklopen akantovým rámem, jak naznačuje v násypu podlahy interiéru nalezený zlomek dřevěné akantové řezby. Další zprávy, zejména ohledně vybavení, pocházejí až z doby před polovinou 19. století. V roce 1836 byla kaple vedena jako veřejná, využívána k bohoslužbám na druhou neděli v říjnu s rekvíem následujícího dne, dále na svátek sv. Víta (pokud byl tento svátek před nedělí či v následující pondělí, sloužila se v kapli jen tichá mše, pokud připadl na oktáv Božího těla, byla spojena s procesím) a sloužila také jako jedno ze zastavení třetího dne o Křížových dnech.⁴ Podle inventářů z let 1836 a 1851 byla kaple krytá taškami, věžička šindelem; zmíněn je „Vorhof“ – tedy již řečené nádvoří před kaplí s obvodovou zdí. Uvnitř je uváděn

Obr. 1. Sinutec, okr. Louny, kaple sv. Víta, západní průčelí. Foto: Vít Honys, 2016.

Obr. 2. Sinutec, okr. Louny, kaple sv. Víta, pohled od jihozápadu. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

starý štafírováný, řezbářsky provedený oltář v nepříliš dobrém stavu, čtyři oválné obrazy evangelistů, na stěně obraz sv. Jana Nepomuckého, čtyři lavice, lavice na kůru, kazatelna, almara na liturgická roucha, ve věžičce dva malé zvony.⁵ V té době se tedy již v interiéru nacházel malý dřevěný kůr, po němž jsou patrné v bočních stěnách interiéru za vchodem již zmíněné otvory po trámech, které jsou evidentně dodatečné – ke zřízení kůru došlo zřejmě až v období po josefínských reformách.

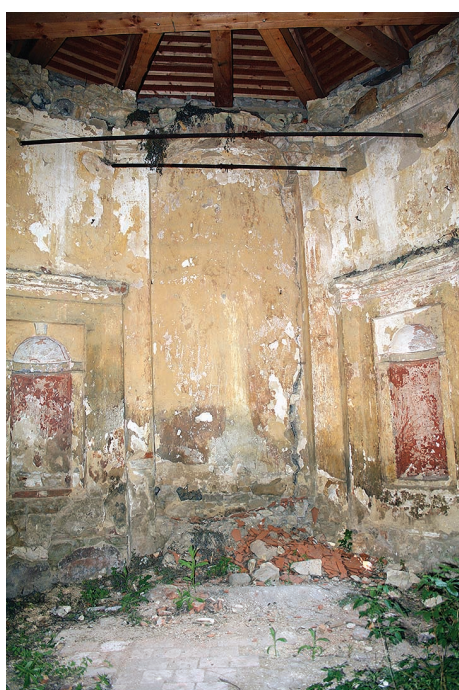
■ Poznámky

2 Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Litoměřice, fond Velkostatek Libčeves, Lobkovicové roudničtí, ev. č. 15. Za upozornění na tento pramen děkuji Elišce Nové. Informace z tohoto pramene stručně přebírá i pozdější literatura, např.: Emanuel Poche, *Umělecké památky Čech* 3, Praha 1980, s. 316; Bohumír Roedl a kol., *Okres Louny – průvodce*, Louny 1999, s. 130.

3 Tomáš Horák, Barokní sochaři a umělečtí truhláři v Bílěně a Kadani, in: Petr Hrubý – Michaela Hrubá (edd.), *Barokní umění v severozápadních Čechách*, Ústí nad Labem 2003, s. 261, ISBN 80-86067-80-7.

4 Archiv biskupské konzistoře (dále BK) v Litoměřicích, Verzeichniss über der Verhältniss von zu der Pfarrkirche St. Martini gef. 2 offentl. Kapellen.

5 Archiv BK Litoměřice, sloha Inventáře.

Obr. 3. Sinutec, okr. Louny, kaple sv. Víta, interiér, řešení zdvěru. Foto: Vít Honys, 2012.

Obr. 4. Sinutec, okr. Louny, kaple sv. Víta, interiér, východní část. Foto: Vít Honys, 2012.

Obr. 5. Sinutec, okr. Louny, kaple sv. Víta, interiér, severovýchodní roh, detail ryhy klenebního náběhu a stávajícího profilu fabionové římsy. Foto: Vít Honys, 2012.

Trojosé průčelí kaple, členěné v bočních osách protáhlými nikami, portál s toskánskými pilasty a kladím s triglyfy, jakož i tvarosloví štítu se sdruženým oknem a původně volutami po stranách ukazuje na inspiraci vyspělejšími architektonickými předlohami v okolí, zatímco vstupní portál naznačuje určitou rustikalizaci až nepochopení předlohy především přílišným předsazením pilastrů s hlavicemi před čelní rovinu architrávu, čímž je poněkud potlačen tektonický dojem pilastrů a hlavic. Ty v tomto případě působí spíše dekorativně. Jde o typický příklad částečně rustikalizovaného přebírání vyspělejších vzorů barokní sakrální architektury lokálními staviteli, který známe i z jiných lokalit regionu (kostel sv. Vavřince v Mirošovicích aj.). Byť autora neznáme, nelze nevidět v průčelí, zejména v řešení štítu, inspiraci průčelím lounského špitálu z let 1692–1696 stavěného dle projektu A. Porty, ovšem v jednodušší rustikalizované podobě. Centralizující řešení interiéru s okosenými nárožními procleněnými nikami však nemělo v době předpokládané stavby kaple v regionu mnoho možných vzorů. Z dochovaných staveb možno připomenout pouze kapli sv. Františka Xaverského v Liběšicích u Litoměřic postavenou v 80. letech 17. století J. Broggiem a dále kaple obvodového ambitu poutního areálu kostela Panny Marie Bolestné v Bohosudově; blíže pak stojí nárožní kaple ambitu poutního areálu v Mariánských Radčicích, realizované však až v období 1695–1701. Oba nejnavštěvovanější poutní areály Podkrušnohoří stavitel sinutecké kaple jistě navštívil a znal, v případě inspirace kaplemi mariánskoradčického areálu je ovšem nutno realizaci interiéru sinutecké kaple vztáhnout až k období okolo roku 1700. Zůstává otázkou, zda bylo realizováno naznačené završení vnitřního prostoru kaple falešnou klenbou, které by svým baldachýnovým charakterem centralitu interiéru kaple ještě více zdůraznilo. Hříčku s rozdílným charakterem exteriérové a interiérové dispozice je však možno pokládat za skutečně pozoruhodnou.

Vít HONYS

Příspěvek k malířskému dílu Josefa Berglera

Podobizna filozofa a teologa Godefrida Meltzera, člena řádu augustiniánů kanovníků, která se nedávno objevila v soukromém majetku, zajímavým způsobem doplňuje dosavadní poznatky o profilu Josefa Berglera ml. (1753–1829) jako portrétisty.¹ Osobnost prvního ředitele pražské Akademie byla v minulosti hodnocena značně rozporně. Pro svého prvního životopisce Johanna Rittera z Rittersbergu (1780–1841) byl Bergler tvůrcem, který „stanul stejně vysoko jako člověk i jako umělec“. Aureolu mu již za života propůjčila skutečnost, že pozdější dvorní malíř knížete biskupa pasovského během svých římských let coby vrstevník Tischbeinův a Caucigův měl ještě možnost osobně poznat velikány formátu Davida, Mengse, Hackerta, Angeliky Kaufmannové, Wuttkyho a především Canovy.³ Bergler, o němž se přece pochvalně zmínil sám velký Goethe, přinesl podle Rittersberga živý plamen umění do tehdy ještě značně provinční Prahy, aby zde přispěl k novému rozkvětu všech malířských žánrů.⁴ Když slá-

■ Poznámky

¹ Josef Bergler ml., *Podobizna Godefrida Meltzera OSA*, 1796, olej na plátně, 70,5 × 56,5 cm, značeno a datováno vpravo dole JB.1796. Restaurovali v roce 2015 Šárka a Petr Bergerovi, kteří odkryli signaturu a dataci, identifikovali nápis na rubu plátna a jako první připsali dílo s jistou rezervou Berglerovi; viz <http://docplayer.cz/16427392-Zprava-o-restaurovani-zavesneho-obrazu-sarka-a-petr-bergerovi-akad-mal-a-restauratori-olejomalba-na-platne-70-5-x-56-5-cm.html>, vyhledáno 10. 3. 2017.

² Johann Ritter von Rittersberg, Nekrolog. Joseph Bergler, *Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen* III, 1829, s. 174–186, cit. s. 186.

³ Idem, Joseph Bergler, *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst* XIV, 1823, s. 805–808, 821–825, cit. s. 806.